

קטן במזוזה

קטן במזוזה

חיוב קטן במזוזה

א. במשנה במסכת ברכות (פ"ג מ"ג) מובא: "נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע ומן התפילין, וחייבים בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון". ובסוגיית הגמרא בברכות (כ, ב) הקשו: "ובמזוזה, פשיטא". מה החידוש שחייבים במזוזה. ותירצו: "מהו דתימא הואיל ואיתקש לתלמוד תורה, קמשמע לן". ופירש רש"י: "נקיש מזוזה לתלמוד תורה, דכתיב (דברים יא, יט) וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם, וסמך ליה (שם פסוק כ) וְתִבְתְּתֶם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. מה תלמוד תורה נשים פטורות, ואע"ג דאין הזמן גרמא רחמנא פטרינהו דכתיב אֶת בְּנֵיכֶם ולא בנותיכם, אף מזוזה נשים פטורות. קא משמע לן דנשים חייבות, דכתיב (שם פסוק כא) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם, גברי בעו חיי, נשי לא בעו חיי". היה מקום לומר שמצוות תלמוד תורה ומזוזה "הוקשו" זה לזה, ולכן כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה כך הן היו צריכות להיות פטורות ממזוזה. והתחדש, שלמרות זאת, נשים חייבות במזוזה, כי בשכר המזוזה זוכים לחיים [כאמור בפסוק "לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם"], וכמובן, גם נשים חפצות בחיים ורוצות בזכות זו.

ויש לעיין בפירושו של רש"י, שהרי המשנה הזכירה ברישא את מגוון הדינים שנשים עבדים וקטנים פטורים מהם, ואם כן לכאורה גם בסיפא כאשר נשנו הדינים שחייבים בהם, ברור שהכוונה הן לנשים, הן לעבדים והן לקטנים. ומדוע פירש רש"י את דברי הגמרא בביאור החידוש שיש בחיוב מזוזה, רק על נשים ולא על קטנים. ומשמע איפוא מדבריו, שרק נשים חייבות במזוזה, וקטנים אינם חייבים במזוזה.

שיטה זו מפורשת גם במאירי (ברכות שם) שכתב: "ומה שאמרין וחייבים במזוזה ובתפילה ובברכת המזון, לא על הקטנים הוא חוזר לומר כן אלא על נשים ועבדים".

בהמשך דבריו הביא המאירי "יש מפרשים" שחילקו בין חיוב תפילה וברכת המזון לחיוב מזוזה: "ויש מפרשים במה שאמרין 'וחייבים בתפילה' אף על הקטנים, וטעם החילוק שבינה ובין קריאת שמע הוא שקריאת שמע אין זמנה ארוך ואין הבן מצוי אצל אביו בשעתה, אבל תפילה זמנה ארוך. ותפילין שהוא פטור מפני שאינו יודע לשמור תפילין בנקיות שלא לישן בהם ושלא להיכנס בהם לבית הכסא, אף על פי שהגיע לחינוך לקצת דברים שהחינוך חלוק להרבה מינים כל אחד לפי ענינו. ובברכת המזון שהוא חייב מתורת חינוך אף היא מפני שבשעת אכילה מצוי הוא אצל אביו, הא מזוזה מיהא לאו אקטנים קאי". גם לדעת ה"יש מפרשים", קטנים פטורים ממזוזה, כי דברי הסיפא של המשנה "חייבים בתפילה במזוזה ובברכת המזון", נאמרו רק ביחס לחיובן של נשים בתפילה, במזוזה ובברכת המזון. אבל קטנים חייבים רק בתפילה ובברכת המזון, ופטורים ממזוזה.

וסיים המאירי: "ועיקר הדברים דקטנים דמתניתין ושגר לישן [שיגרת לשון] הוא, שאף בהגיע לחינוך חייבים, הרי אין החיוב אלא על אביהם, אלא אגב נשים ועבדים נקט קטנים". כלומר, לא יתכן שלשון המשנה "חייבים" נאמר גם על קטנים, שהרי בקטנים לא שייך כלל "חיוב" [כי לדעתו, מצות חינוך היא חיוב על האב ולא על הקטן]. ולכן צריך לומר שדברי הסיפא "חייבים בתפילה ובברכת המזון", נאמרו רק על נשים ולא על קטנים. ומה שנכתב במשנה "קטנים" לא נכתב "בדווקא" אלא ב"שיגרת הלשון", כי בדרך כלל נשים, עבדים וקטנים שווים בחיוביהם.

וכן מבואר בדברי הריטב"א (ברכות שם) שכתב: "וקטנים דנקט לאו דווקא, ושיגרת לישנא הוא, ואגב נשים ועבדים נקטינהו".

ומסתימת דבריהם משמע, שגם אין חיוב לחנכם לקיים מצות מזוזה. אך הדברים תמוהים ביותר, היאך יתכן לומר על דברי המשנה שלא נכתבו בדקדוק רב אלא ב"שיגרת לישנא" ולא בדווקא, וצ"ע.

קטן במזוזה

ב. הרמב"ם (הלכות תפילין פ"ה ה"י) פסק להלכה: "הכל חייבים במזוזה ואפילו נשים ועבדים, ומחנכים את הקטנים לעשות מזוזה לבתיהם". דבריו הועתקו בשו"ע (יו"ד סי' רצא סע' ג) "הכל חייבים במזוזה, אפילו נשים ועבדים, ומחנכים את הקטנים לעשות מזוזה לפתחיהם". ובערוך השלחן (סימן רצא סע' ד) כתב: "גם קטנים מחנכים במצוה זו, כדי להרגילים במצוות" [הש"ך (שם ס"ק ד) כתב: "הכל חייבים במזוזה, דהוי ליה מצות עשה שאין הזמן גרמא. ועוד, דכתיב (דברים יא, כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם, וְהִנְהִי נְמִי בְעֵי חַיִּי". ויש להבין, מדוע לא הסתפק הש"ך בטעם הראשון, ש"הכל חייבים" במזוזה כי זו מצות עשה שאין הזמן גרמא, אלא הוסיף וכתב עוד טעם "דכתיב לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם, וְהִנְהִי נְמִי בְעֵי חַיִּי". והיה יתכן לפרש את כוונת הש"ך כי טעם זה נצרך לבאר מדוע גם קטנים חייבים במזוזה, כי גם הם "בעי חיי" - רוצים בסגולת החיים שיש בקיום מצות מזוזה. אולם אין זה נכון, כי הש"ך כתב "והנהי נמי בעי חיי", והכוונה רק לנשים, ולא כתב "והנהי נמי בעי חיי", שאז היתה הכוונה לנשים וקטנים].

מאידך גיסא, המנחת חינוך (מצוה תכג) כתב: "וחרש שוטה וקטן פטורים [ממצות מזוזה] דפטורים כל המצוות שבתורה", ולא הזכיר כלל שיש חובה **לחנך** קטן לקיים מצות מזוזה, כשיטת המאירי והריטב"א, שקטנים פטורים מקיום מצות מזוזה.

והנה הרמב"ם כתב: "ומחנכים את הקטנים לעשות מזוזה לבתיהם", והעיר רבי ישראל יעקב פישר, ראב"ד בד"ץ העדה החרדית בירושלים, בספרו שו"ת אבן ישראל (סימן ג) "צריך עיון בלשון הרמב"ם שכתב **ומחנכים את הקטנים** ולא כתב **שהקטן חייב**. וגם צ"ע מה דשינה כאן הרמב"ם לשונו בהלכות חמץ (פ"ו ה"י) שכתב, הכל חייבין באכילת מצה אפילו נשים ועבדים, **קטן** שיכול לאכול פת **מחנכין אותו** במצות ומאכילין אותו כדית מצה, ובהלכות מגילה (פ"א ה"א) כתב, והכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וגרים ועבדים משוחררים, **ומחנכין את הקטנים** לקרותה. וכתב "**מחנכין את הקטנים**" ולא כתב "**הכל חייבין אפילו קטן**", כמו שכתב הרמב"ם בהלכות ציצית (פ"ג ה"ט) וזה לשונו, שכל **קטן** היודע להתעטף **חייב** בציצית כדי לחנכו במצוות. וכן כתב בהלכות סוכה (פ"ו ה"א) **קטן** שאינו צריך לאמו **חייב בסוכה** מדבריהם כדי לחנכו במצוות. וכן כתב בהלכות לולב (פ"ז ה"ט) **קטן** היודע לנענע **חייב בלולב** מדבריהם כדי לחנכו במצוות, וצ"ע".

ויש איפוא לבאר את פשר שינוי הלשונות ברמב"ם, שכתב בהלכות מזוזה, חמץ ומצה ומגילה, בלשון "**ומחנכים את הקטן**", ואילו בהלכות ציצית, סוכה ולולב כתב בלשון "**קטן חייב**".

. . .

קטן בקביעת מזוזה

ג. במסכת גיטין (מה, ב) מבואר שקטן אינו רשאי **לכתוב** מזוזה: "תני רב המנונא בריה דרבא מפשרניא, ספר תורה, תפילין **ומזוזות** שכתבן מין ומסור, עובד כוכבים ועבד, אשה וקטן, וכותי וישראל מומר - **פסולין**, שנאמר (דברים יא, יח-כ) וְקִשְׁרָתָם [אתם לאות על ידכם], וְכִתְבָתָם [על מזוזות בִּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ] - כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה". כתיבת מזוזות כשרה רק על ידי מי שמצווה "לקשור", דהיינו להניח תפילין, ולכן קטן שאינו חייב להניח תפילין, אינו רשאי לכתוב ספרי תורה תפילין **ומזוזות**.

ולפי זה, דנו הפוסקים בשאלה האם קטן רשאי לקבוע מזוזה, מאחר ויש לעיין מה נכלל בהיקש "כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה". מצד אחד, יתכן וקטן פסול רק **מכתיבת** מזוזה, כפשטות לשון הגמרא, אך רשאי לקבוע את המזוזה במקומה במשקוף הדלת. מצד שני, יתכן שהקטן הופקע לגמרי מקיום מצות מזוזה, ובכלל זה **מקביעת** המזוזה, ורק גדול רשאי לקבוע את המזוזה, וכפי שהסביר בשו"ת תרשיש שהם (סימן נ) את צדדי השאלה: "לענין **כתיבת** המזוזה איתא בגמרא דפסולה משום דאינו

קטן במזוזה

בכתיבה, אבל **לקבוע** בדלת, יש לומר **דכשר**, דכיון דבתליית הציצית בבגד דפסול בעכו"ם הוא אך משום דגלי קרא (במדבר טו, לח) **דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַמְרַתְּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית**, ולא עכו"ם. אבל במזוזה דליכא קרא על זה, נשמע ממילא **דמכשרין** על ידי עכו"ם **וקטן**, כמו בסוכה דכשירה בעשה עכו"ם, דאיתא בגמרא (סוכה ח, ב) ובשולחן ערוך (או"ח סימן תרלה) סוכת גנב"ך [כשרה]. או דילמא זה נמי בכלל כל שישנו בכתיבה, וכמו דכתיבה פסול בעכו"ם, כן גם הקביעה בדלת פסול על ידי עכו"ם."

ואמנם לדעת השדי חמד (מערכת המ"ם כלל קלא) בהיקש "כל שישנו בקשירה ישנו **בכתיבה**", נכללו כל פרטי קיום מצות מזוזה, לרבות **קביעת** המזוזה, ולכן קטן אינו רשאי לקבוע מזוזה: "יש לדון שאם קבעה גוי וחרש שוטה **וקטן** פסולה, דהא ממעטינן **כתיבת** מזוזה על ידי הנ"ל מהיקשא, דכל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. ומינה יש ללמוד גם **לקביעות**, דכי כתיב **וְכִתְבֶתֶם**, פירוש **שיקבע הכתיבה במזוזת הבית**. ואם נתמעטו כל הני מכתובה, אף **שאינה גמר המצוה**, מכל שכן הקביעות שהוא **עיקר המצוה**"

השדי חמד הביא ראיה לדבריו מדברי רבי יוסי במנחות (לג, א) שלמד את הגובה הראוי לקביעת המזוזה בהיקש מתפילין: "מה קשירה בגובה, אף כתיבה בגובה", ומכאן "דגם לקביעות מקשינן". כלומר, מהלימוד של מקום גובה **קביעת** המזוזה בהיקש "כתיבה" במזוזה מ"קשירה" בתפילין, ניתן להוכיח שה"**כתיבה**" האמורה בפסוק כוללת גם את **קביעת** המזוזה. והיות ונתמעטו גוי וחרש שוטה וקטן מ"קשירה" ו"כתיבה", נמצא שקטן פסול לקבוע מזוזה.

מעשה קיום מצות מזוזה - המגורים בבית שיש בו מזוזה או קביעת המזוזה בבית

ד. הספק האם קטן רשאי לקבוע מזוזה, תלוי בשאלה נוספת, מהו מעשה קיום מצות מזוזה - **המגורים בבית שיש בו מזוזה או קביעת המזוזה בבית**, וכפי שכתב הגרצ"פ פראנק, רבה של ירושלים, בספרו הדרת קודש (קטן במצוות, סימן ו) "נסתפקתי בקטן שקבע מזוזה, האם קביעות זו כשרה ונתקיימה המצוה בבית של הגדול, או לאו. ושורש הספק יש לראות על פי מה שיש לחקור ביסוד מצות מזוזה, האם המצוה היא רק בזה שהמזוזה קבועה על הפתח. כלומר, שקיום המצוה הוא עצם מציאותה של המזוזה על פתח הבית, ולא איכפת לן במעשה הקביעות על הפתח איך נעשה, הואיל ואין זה עיקר המצוה אלא הכשר מצוה. ומעתה לענין מזוזה, אם נאמר שקביעת המזוזה היא מעשה המצוה, אם כן כמו בהדלקת נר חנוכה, שמעשה חרש שוטה וקטן אינו כלום, הוא הדין במזוזה".

ואמנם בשאלה זו נחלקו הפוסקים.

בשו"ע (או"ח סי' יט סע' א) נפסק: "ציצית חובת גברא הוא ולא חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש הטלית פטור מציצית. ולפיכך אינו מברך על עשיית הציצית שאין מצוה אלא בלבישתו". קיום מצות ציצית הוא רק **כשלוּבש** ציצית על גופו, אבל **עשיית** הציצית היא רק "הכשר מצוה", ולפיכך מברכים רק על לבישת הציצית ולא על עשייתה. והקשה המגן אברהם (ס"ק א) "וצריך עיון מאי שנא במזוזה דקיימא לן שצריך לברך **כשקובעה** כמו שכתב ביורה דעה (סי' רפט סע' א), דהתם נמי קיימא לן **חובת הדר הוא**, דכל זמן שאינו דר בתוכה פטור ממזוזה". מזוזה היא "חובת הדר", וכל זמן שלא גרים בבית אין חיוב לקבוע בו מזוזה, ואף על פי כן הברכה היא על **קביעת** המזוזה ולא על **המגורים** בבית שיש בו מזוזה. ואם כן יש להבין, מה ההבדל בין ציצית ומזוזה - מדוע במזוזה מברכים בשעת **קביעת** המזוזה ולא בשעת **קיום המצוה** [במגורים בבית], ואילו בציצית לא מברכים **בעשיית** הציצית אלא **בקיום המצוה** כשלוּבשים ציצית.

ותירץ המג"א: "ולכן נראה לי, דסתמא דמילתא במזוזה קובעה כשדר בתוכה לכן מברך על עשייתה, אבל טלית מסתמא קובע בו ציצית עד שלא לובשו, לכן אינו מברך על עשייתו". כלומר, גם במזוזה הברכה היא בשעת קיום המצוה - כאשר **דרים** בבית שיש בו מזוזה, והסיבה שמברכים בשעת **קביעת** המזוזה היא בגלל **שבדרך כלל** בשעת קביעת המזוזה נכנסים **לדור** בבית. ובאמת לפי הסבר זה חידש

קטן במזוזה

המג"א: "במזוזה אם קבע בו מזוזה קודם שדר בתוכו, כשנכנס לדור בתוכו, מברך אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה".

מכל מקום, למדנו מדברי המג"א, שקיום מצות מזוזה הוא **במגורים בבית שיש בו מזוזה ולא בקביעת המזוזה בבית**.

רבי צבי פסח פראנק, הביא בספרו הדרת קודש [בהמשך דבריו המובאים לעיל] ראייה לכך מההלכה, שאם קבע מזוזה ונפלה ממקומה, צריך לחזור ולקובעה, ואם לאו הרי זה מבטל מצות עשה: "שמע מינה דלא סגי במה שקבע פעם אחת את המזוזה, אלא **המצוה היא שתהיה קבועה תמיד על הפתח**, ולא דמיא לנר חנוכה שאם כבתה אינו זקוק לה". קיום מצות הדלקת נרות חנוכה הוא **במעשה ההדלקה**, כפי שנפסק בשו"ע (או"ח סי' תרעג סע' ב) "הדלקה עושה מצוה, ולפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינה זקוק לה". כשהדליק את הנרות [והיה בהם כדי שידלקו חצי שעה] כבר קיים את המצוה, ולכן אפילו אם נכבו מיד, לא צריך להדליקם שנית. אך לעומת זאת, קיום מצות מזוזה הוא בקביעת המזוזה ולא במגורים בבית שמזוזה קבועה בפתחו. לכן אם נפלה המזוזה, צריך לחזור ולקבוע את המזוזה [בברכה], כדי לקיים את המצוה **בעת שגר כבר בבית שיש בו מזוזה** ואין קיום של המצוה בעת **קביעת המזוזה בבית**.

ה. הברכי יוסף (סי' יט ס"ק ב) כתב על חידושו של המגן אברהם שאם קבע מזוזה ולא נכנס לדור בבית, צריך לברך שנית כשיכנס לדור בו: "וזו היא שקשה לחדש ברכה שלא נזכרה בש"ס ובפוסקים".

ואת קושיית המג"א מה ההבדל בין ציצית למזוזה, תירץ הברכי יוסף: "אכן נראה דהחילוק ברור, דבשלמא בציצית דבגמר הדבר, דהיינו בלבישת ציצית, אדם מתעסק בגוף המצוה ומתעטף בו, שבקוה לברכה עד התכלית האחרון, כיון דגם בגומרו של דבר והיה בהעטיפ עסיק ואתי בגוף המצוה. מה שאין כן **במזוזה דגמר העסק במצוה הוא קביעותה**, ואחר זה לא נשאר שום עסק בה כשיבא לדור ולא רצו לקבוע הברכה מבלי להתעסק במצוה, לכן הם אמרו לברך בקביעותה שהוא סוף המעשה". לדעת הברכי יוסף, מברכים על קיום מצוה **בסוף מעשה קיומה**. לכן מברכים על **לבישת** הציצית שהיא "סוף" מעשה קיום המצוה, וממילא עשיית הציצית אינה אלא "הכשר" לקיום המצוה בלבישה. ואילו במזוזה, "סוף" מעשה קיום המצוה הוא **בקביעת המזוזה** בדלת הבית, כי מגורים בבית שיש בו מזוזה כבר לא נחשבים בגדר "מעשה" קיום המצוה, ולכן מברכים בשעת קביעת המזוזה. הרי לנו מבואר בדבריו, שקיום מצות מזוזה הוא **בקביעת המזוזה בבית ולא במגורים בבית שיש בו מזוזה**.

וכן דעת המור וקציעה (סימן יט) שכתב על דברי המג"א: "אין כאן קושיא ולא תירוץ, דמהיכי תיתי לא יברך על קביעות המזוזה שהרי **ודאי יש בקביעותה גמר מצוה**".

ולמעשה יש ללמוד זאת מדברי הרמב"ם שכתב בהלכות ברכות (פ"א ה"ח) "כל מצוה שעשייתה היא **גמר חיובה** מברך בשעת עשייה, וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון. כיצד, העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפילין או **מזוזה**, אינו מברך בשעת עשייה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סוכה או לולב או לכתוב תפילין, **מפני שיש אחר עשייתו צווי אחר**. ואימתי מברך, בשעה שישב בסוכה, או כשינענע הלולב, או כשישמע קול השופר או כשיתעטף בציצית ובשעת לבישת התפילין, **ובשעת קביעת המזוזה**". ומכאן שקביעת המזוזה היא "גמר חיוב" המצוה, ולכן מברך בשעת קביעת המזוזה.

יסוד הדברים מפורש גם ברמב"ם בהלכות מזוזה (פ"ה ה"ז) "**וקודם שיקבענה במזוזת הפתח מברך** תחילה, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה, ואינו מברך בשעת כתיבתה **שקביעתה זו היא המצוה**". וכתב הראי"ה קוק בספרו דעת כהן (סימן קפב) "מדברי הרמב"ם

קטן במזוזה

שכתב וקודם שיקבענה מברך, מוכח שעצם הקביעות היא המצוה. ואי אפשר לדחות שהמצוה היא שתהיה קבועה, דאם כן אין ראוי לברך בשעת הקביעות, כי היכי שלא יהיה קודם דקודם".

בשו"ת חקרי לב (ח"ג סימן קכח; הובא בשדי חמד, מערכת המ"ם כלל קלא) הוכיח שקיום מצות מזוזה הוא בקביעת המזוזה בבית, ממטבע הברכה "לקבוע" מזוזה, ולא "על" קביעת מזוזה: "דבש"ס הוכיחו דהדלקה עושה מצוה [ולא הנחה עושה מצוה] מדמברכין להדליק נר חנוכה [ולא על הדלקת נר חנוכה]. וכן יש לומר במזוזה דעיקר המצוה היא הקביעות, מדמברכין לקבוע מזוזה. מטבע הברכה בלשון "ל" מורה על קיום במעשה המצוה ולא בקיום המצוה, והיינו בהדלקת נר חנוכה ולא בנר המונח, בקביעת המזוזה ולא במגורים בבית שיש בו מזוזה. ומכאן, שקיום מצות מזוזה הוא בקביעת המזוזה בבית ולא במגורים בו.

וכן מבואר בשו"ת אור יצחק (ח"ב סימן מז) שכתב: "נוסח הברכה לקבוע מזוזה ולא לדור בבית שיש בו מזוזה, ודאי שמברך על עיקר המצוה, ושמע מיניה שעיקר המצוה היא לקבוע את המזוזה".

ו. ממוצא הדברים נראה כי השאלה, האם קטן רשאי לקבוע מזוזה, תלויה במחלוקת הפוסקים, האם קיום מצות מזוזה במגורים בבית שיש בו מזוזה או בקביעת המזוזה בבית.

אם נאמר שקיום המצוה במגורים בבית שיש בו מזוזה, לכאורה אין זה משנה כלל מי קבע את המזוזה, ואפילו אם קטן קבע, סוף כל סוף יש בבית מזוזה, ומקיים את המצוה לגור בבית שיש בו מזוזה. אבל אם נאמר שקיום המצוה בקביעת המזוזה, ממילא קטן הפטור מקיום המצוה לא יוכל לקבוע את המזוזה.

ואכן, החקרי לב, לאחר שהוכיח שקיום מצות מזוזה הוא בקביעת המזוזה בבית, כתב: "ואם כן נראה דקביעות מזוזה על ידי חרש שוטה וקטן וגוי, כמאן דליתא דמי, וצריך להסירה ולחזור ולהניחה".

וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן קנח; הערות על סי' רפט, אות ב) "ומכל מקום נקרא הקביעות גמר המצוה, דיותר אין עליו לעשות בעצם עשיית המצוה, והקביעות היא גמר המצוה הנזכרת בתורה. דמה דכתיב (דברים ו, ט) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, לפי מסקנת הש"ס (מנחות מד, א), דהפירוש וכתבתם כתיבה תמה, וילפינן מגזירה שוה דכתיבה בספר והדר על מזוזות ביתך ובשעריך, דלקבענהו בסיפא דביתא, דהיינו הקביעות כדאיתא שם. ועל כן תמוה מאד מה שנסתפקו קצת מאחרונים דיהי קביעות מזוזה גם על ידי נכרי וקטן, דעיקר המצוה שיהיה מזוזה על הבית והא איכא. אמנם זה אינו, דהקביעות הוא המצוה".

מאידך, בשו"ת תרשיש שוהם (חלק י"ד סימן נ) נקט כדעת המג"א, שקיום מצות מזוזה במגורים הוא בבית שיש בו מזוזה, ולכן פסק שאין פסול לגור בבית שנכרי או קטן קבעו בו את המזוזה: "ישראל מברך אפילו אם קבעה על ידי עכו"ם, משום דהוי כאילו הוא בעצמו היה קבעה. ולא שייך בזה ענין שליחות כלל דנימא דעכו"ם לא נעשה שליח לישראל, יען כי חיובא דקביעת מזוזה הוא אך אלהבא, כדי שלא ידור בבית דירתו בלי מזוזה בדלת הבית. ואין נפקא מיניה מאיזה מעשה שנקבעה בדלת, אם על ידי עצמו או על ידי עכו"ם [או קטן], אלא שחז"ל קבעו הברכה על מעשה דקביעה". כלומר, היות וקיום מצות מזוזה הוא לא בקביעת המזוזה אלא במגורים בבית עם מזוזה, לא משנה כלל מי קבע את המזוזה בבית, כי אין בזה שום מעשה מצוה. ולכן אפילו אם נקבעה על ידי נכרי או קטן, אם יש מזוזה בפתח הבית, מתקיימת המצוה לדור בבית שיש בו מזוזה, כהלכה.

וכן הכריע בשערים מצוינים בהלכה על הקיצור שלחן ערוך (סיק יא אות א) "בדעת קדושים (סי' רפט ס"ק א) מסופק אם יוצא ידי חובה באם קובע המזוזה על ידי קטן. ובמקדש מעט (ס"ק ב) הביא דברי המג"א (סי' יט ס"ק א) דמבואר משם דאין הקביעה עיקר המצוה, והעיקר שידור בבית שיש שם מזוזה. ואם כן מה לו אם קבעה קטן או נכרי, כמו סוכה שעשאה נכרי דכשרה". וגם ציין לדברי מהר"ם שיק (או"ח סי' טו) "דבמזוזה העיקר שיהיה על הפתח, ואפילו אם נעשה על ידי אינו בר חיוב".

קטן במזוזה

גם שו"ת מהרש"ג (יו"ד סימן נז) פסק "דמזוזה שקבעה עכו"ם כשרה", ועל פי דבריו כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן קצג) "ומהאי טעמא נפשט נמי ספיקתו אי קטן שקבע מזוזה אם יוצא ידי חובה, דכנראה דקטן לא גרע מעכו"ם".

חששות נוספים בקביעת מזוזה על ידי קטן

ז. בדעת קדושים (יו"ד סי' רפט סע' א) כתב: "קטן יש לומר שאינו נאמן גם במה דעבד לאגלוויי, ועל ידי זה קביעת מזוזה **בקטן יש חשש שמא הניח מזוזה פסולה**", וציין לדברי השו"ע (אבן העזר סי' יז סע' יג) "שמע מפני שוטה או קטן [שמת פלוני], אינו מעיד ואין סומכים על דבריהם".

וכן כתב בספר מקדש מעט (סי' רפט ס"ק ב) שנכרי וקטן אינם רשאים לקבוע מזוזה "לפי דגוי וקטן לא מכווני לשמה". ובספר פתחי מזוזות (סי' רצא סע' ג ביאורים ד"ה לעשות מזוזה) ביאר את דבריו, שקביעת המזוזה היא חלק מהמצוה, ולכן כשם שכתובת המזוזה צריכה להיות בכוונת "לשמה", כך גם קביעתה צריכה להיות בכוונת "לשמה": "והוכיחו כן מדעת רוב הפוסקים בהלכות ציצית (או"ח סימן יד) דכמו דבעיא הציצית **עשיה לשמה**, דהיינו טויה וצביעה, הוא הדין הטלתן בבגד דהוא גמר עשיה [בעי לשמה]. אם כן במזוזה נמי בעינן עיבוד לשמה כיון שצריך עשיה לשמה, הוא הדין **בקביעותה שהוא גמר המעשה יש לומר דבעי לשמה**, וגוי וקטן לאו בני לשמה".

עוד כתב הפתחי מזוזות: "ולדבריהם צריך לומר, דמה שלא מצינו שהצריכו בקביעת מזוזה לומר "לשם מצות מזוזה", כמו שהצריכו לומר במצות ציצית "לשם מצות ציצית", דעצם הברכה על קביעת מזוזה הוי כאמירת לשם מצות מזוזה". אמנם קטן לא מכין "לשמה", ולכן גם כאשר הקטן מברך בשעת הקביעה, אין לו כוונה של "לשמה", ולכן אינו רשאי לקבוע מזוזה.

החזרת מזוזה שנפלה בשבת על ידי קטן

ח. ממוצא הדברים יש לדון האם כשנפלה מזוזה בשבת, וגדול אינו רשאי לקבועה מחדש [מחשש לאיסור "בונה", ואיסור "מוקצה" בטלטול המזוזה] - מותר לקבועה על ידי קטן, כדי שלא ידורו בשבת ללא מזוזה ויתבטלו מקיום מצות עשה.

בדעת קדושים [בהמשך דבריו המובאים לעיל **אות ז**] כתב: "לקבוע מזוזה שנפלה ממקומה בשבת, לפי מה שכתבתי לעיל שבביתו החיוב לאלתר, יש לומר ששבות אמירה נדחה מפני מצות עשה דאורייתא. ואם הקביעות על ידי בנין ארעי [כקביעת מזוזה] שבות [דהיינו שעובר על איסור דרבנן], אם התינוק הקובע הוא בנו, חינוך גם כן דרבנן, והוי ליה גבי "שבות דשבות" והוי ליה ב' איסורי שבות דשבות, ומכל מקום מסבירא נדחה מפני מצות עשה תמיד". ומבואר בדבריו שאם נפלה המזוזה בשבת, מותר לומר לקטן לקבועה בחזרה במקומה.

מאידך, בספר שערי מזוזה (פרק טז הערה ז) הביא את דברי הדעת קדושים, וכתב: "עיין עוד במזוזות מלכים (שלום ואמת ס"ק יז) שחלק וכתב שאפילו בכהאי גוונא אין מועיל קביעות המזוזה על ידי קטן".

ולכאורה נדון זה תלוי במחלוקת הפוסקים, האם קטן רשאי לקבוע את המזוזה. ורק לדעת המתירים, נראה שניתן להסתמך על הקטן בשבת, כאשר יש צורך להחזיר ולקבוע את המזוזה כדי לא לבטל מקיום המצוה.

אולם לדעת הסוברים שקטן אינו רשאי לקבוע מזוזה, בגלל שקיום המצוה הוא בקביעות המזוזה, וקטן אינו "בר חיובא" לקיים המצוה, או מחשש שלא יכין "לשמה" - נראה שאפילו במקום צורך, אין תועלת שהקטן יקבע את המזוזה, שהרי לא מקיים המצוה.

קטן במזוזה

קטן שקבע מזוזה בחדרו

ט. בשו"ת צ"ץ אליעזר (חלק יד סימן עה) נשאל האם קטנים שקבעו מזוזות בחדריהם, צריכים להורידם ולחזור ולקובעם בברכה, והשיב: "לא נמצא מפורש מזה בשולחן ערוך ונושא כלים, ורק כשקטנים קובעים **עבור חדריהם בלבד** כן אפשר לדייק וללמוד הדבר מהשו"ע, והוא ממה שנפסק בשו"ע (יו"ד סי' רצא סעי' ג) בלשון: ומחנכים את הקטנים לעשות מזוזות בפתחיהם. וסתמיות הלשון משמע שמחנכים אותם **שהם בעצמם יקבעו המזוזות בפתחיהם**".

הציץ אליעזר הסביר את לשון השו"ע "מחנכים את הקטנים לעשות מזוזות בפתחיהם", שאין הכוונה רק לחנך קטנים שיראו איך גדול קובע מזוזה, או שגדול יקבע מזוזה בחדרם, אלא הכוונה לחנכם **שיקבעו בעצמם** מזוזה בפתח חדרם, כשם שגדול קובע מזוזה בביתו.

אולם בהמשך דבריו כתב הציץ אליעזר: "והתבוננתי דגם כשקבעה הקטן עבור עצמו, גם כן לא פשוט עדיין הדבר אליבא דכולי עלמא. דראיתי בספר ראש יוסף מהבעל פרי מגדים (ברכות כ, ב ד"ה וחיובין) שכותב דהא דקטנים חייבין במזוזה **אביו** עושה לו מזוזה לפתחו, אבל **קטן לא בר מצוה הוא**. הרי דסבירא ליה להפרי מגדים **דקטן לא יקבע מזוזה לפתחו אפילו לעצמו**. וכפי הנראה פירש כוונת השו"ע, דצורת החינוך לחנכם לעשות מזוזה בפתחיהם הוא, **שגדול יקבע עבורם**. והחינוך הוא, שלא ישאירו אותם בלי מזוזות לפתחיהם, ואם כן גם בקטן שקבע לעצמו יש גם כן ספק".

ולכן פסק הציץ אליעזר למעשה: "ויש איפוא להדר בזה גם כן ליטול את המזוזות שקבעו בעצמם לעצמם, ושיחזור גדול ויקבעם בלי ברכה".

ובהערות על ספרו של רבי צבי פסח פראנק, הדרת קודש (סימן ו) כתב נכדו, רבי יוסף כהן, אב"ד ירושלים: "מרן [הגרצ"פ] חקר כאן רק על ביתו של הגדול בר חיובא אם מזוזה דקבע הקטן שם כשרה, ונראה **דהקטן דקבע מזוזה בביתו שלו**, שהרי אף הוא חייב במזוזה מדרבנן מדין חינוך, **שפיר דמי**. ברם יעויין לרבנו (להלן סימן ל) בשם הכלי חמדה, לענין נר חנוכה דגם בבית של קטן דצריך להדליק נר חנוכה, צריך הגדול להדליק בשבילו. ולפי זה גם במזוזה צריך לומר שהקטן לא יקבע המזוזה בעצמו, אלא הגדול יקבע בשבילו, אם נקטינן שהוא פסול לקבוע בבית הגדול".

לסיכום: לשיטת הפוסקים שקיום מצות מזוזה בקביעתה, קטן שאינו "בר חיובא" במצות מזוזה, אינו רשאי לקבוע המזוזה. וכן הכריעו להלכה החקרי לב והשבט הלוי.

בדעת קדושים כתב שקטן לא יקבע מזוזה, מחשש שמא הניח מזוזה פסולה.

ובמקדש מעט פסק שקטן לא יקבע מזוזה כיון שחסר בכוונה של "לשמה".

ברם לשיטת הפוסקים שקיום מצות מזוזה הוא במגורים בבית שיש בו כבר מזוזה, קטן רשאי לקבוע מזוזה, וכן פסק בשו"ת תרשיש שוהם. וכן נקטו להלכה, המהר"ם שיק, המהרש"ג, המשנה הלכות והשערים מצויינים בהלכה.

• • •

קטן שהגדיל - האם חייב להסיר מזוזה שקבע בקטנותו ולקובעה מחדש

י. בשאלה זו דן בשו"ת תורה לשמה (סימן שז) במעשה שהיה: "קטן שהגיע לחינוך שהיה לו חצר אחד שבה לו בירושה, וקבע מזוזה בכל הפתחים שבחצר וחדריו החייבים במזוזה, ונשארו המזוזות קבועים

קטן במזוזה

שם עד שגדל. אם חשיב זה קיים מצות עשה של מזוזה אחר שגדל, או דילמא כיון שקבעה בזמן שהיה פטור מן המזוזה, לא חשיב בזה קיים המצוה אחר שהגדיל, אלא צריך להסירה ולקבעה מחדש".

התורה לשמה, הביא את הגמרא ביבמות (סב, א) "היו לו בנים בגיורתו ונתגייר, רבי יוסי אומר קיים פרו ורבו". אף שבני נח לא מצווים על קיום מצות "פרו ורבו", ונמצא שהבנים נולדו בזמן שהגר היה גוי ופטור מהמצוה. עם כל זאת, לדעת רבי יוסי, מאחר והבנים קיימים בעולם בזמן שהגר חייב במצות פרו ורבו, הוא קיים את המצוה. והוכיח התורה לשמה: "ואם כן השתא הוא הדין בנדון דידן, אף על פי שזה [הקטן] קבע המזוזה בפתחו בזמן שהיה פטור מן התורה, אפילו הכי, מאחר שעתה אחר שהגדיל קיימת המזוזה ההיא בפתח, חשיב בזה קיים המצוה".

אלא שהראיה מהגמרא ביבמות, תלויה ועומדת בשאלה מהו מעשה קיום מצות מזוזה - **המגורים בבית שיש בו מזוזה או קביעת המזוזה בבית**, וכפי שכתב התורה לשמה בהמשך דבריו: "ודע שאין לחלק ולומר מצות פרו ורבו שאני, משום דעיקר המצוה הוא להיות לו בנים כל ימי חייו, אבל הנישואין והלידה של הבנים, זה חשיב "הכשר מצוה", שאי אפשר שיהיה לו בנים, כי אם על ידי לקיחת אשה ולידה. ואחר שנולדו לו הבנים, אז הוא מקיים המצוה זו כל ימי חייו בכל רגע. מה שאין כן במזוזה, עיקר המצוה הוא מה **שקובע המזוזה** בפתח, וזה עשה בזמן הפטור בהיותו קטן. הנה זה אינו, דבאמת לפי זה, גם הכא גבי מזוזה חשיב הקביעות בפתח "הכשר מצוה", ועיקר המצוה **שתהיה המזוזה קבועה בפתחו כל זמן שהוא דר בבית ההוא**. דהרי אם קבע מזוזה בפתח הבית שאינו דר שם, אף על פי שהוא ראוי למזוזה, שהבית גדול והפתח יש בו משקוף וב' מזוזות, עם כל זה לא קיים מצוה בזה, דבעינן שיהיה דירה שם לו או לאחרים. ונמצא **עיקר המצוה הוא בעת הדירה**, וקביעות מזוזה בלבד בלא דירה אינו כלום. ואם כן גם הכא נאמר כן דקביעות המזוזה בפתח היא "הכשר מצוה", ועיקר המצוה הוא שתהיה המזוזה קבועה בפתח בכל זמן שהאדם דר שם, ואז בכל רגע הוא מקיים המצוה, והרי זה דומה ממש לענין מצות פרו ורבו שהבאנו. ועל כן שפיר יש ללמוד לענין השאלה הנזכרת מדין פרו ורבו הנזכר".

אם קיום מצות מזוזה הוא בקביעת המזוזה, הרי שאין ראיה מהגמרא ביבמות, כי יש לחלק בין מצות פרו ורבו שקיומה לא **בלידת** הבנים אלא במה **שיש לו בנים** - ולכן מקיים את המצוה למרות שנעשתה בזמן שהיה פטור, היות ועתה יש לו בנים. ובין מזוזה שהמצוה היא בקביעת המזוזה, ולא במגורים בבית שיש בו מזוזה, ומכיון שבשעת קביעת המזוזה היה קטן, המצוה לא התקיימה, וכשיגדל יצטרך לשוב ולקבעה.

אולם אם קיום מצות מזוזה הוא במגורים בדירה שיש בה מזוזה, הרי הראיה מהגמרא ביבמות קמה וגם ניצבה, שהרי כשם שבמצות פרו ורבו שקיומה לא **בלידת** הבנים אלא במה **שיש לו בנים** - מקיים את המצוה למרות שנעשתה בזמן שהיה פטור, היות ועתה יש לו בנים. כך גם במצות מזוזה, למרות שקביעתה נעשתה בזמן שהיה קטן ופטור, בעת שיגדל הוא מקיים את המצוה, כי עתה הוא דר בבית שיש בו מזוזה.

האם קיום מצוה כשהיה חייב בה מדרבנן מועיל לצאת ידי חובה כשמתחייב בקיומה מהתורה

יא. השאלה האם קטן שהגדיל חייב להסיר מזוזה שקבע בקטנותו ולקבעה מחדש, תלויה בשאלה נוספת, האם קיום מצוה כשהיה חייב בה מדרבנן מועיל לצאת ידי חובה כאשר מתחייב בקיומה מהתורה.

הפתחי תשובה (יו"ד סי' רצא אות ד) הביא בשם רבי עקיבא אייגר בתשובה (ח"א סימן ט) כי "ההולך מביתו על איזה ימים, לכאורה הדין דכשחוזר לביתו יברך על המצוה, דהא בינתיים שלא היה בדירת ביתו לא היה עליו חובת מזוזה, ומתחיל עתה חיוב חדש". בהגהות נחלת צבי (על השו"ע, שם) העתיק את לשון רעק"א בתשובה: "אף דמחזיק ביתו לדור, מכל מקום בשעה שאינו בביתו אינו מקיים מצות

קטן במזוזה

מזוזה בזה, וגם בני ביתו פטורים דאין הבית שלהם, והוי כדר בבית שאולה ושכורה". כלומר, כאשר בעל הבית לא נמצא בבית, לא היה עליו חיוב מזוזה שהיא "חובת הדור". ולכן כאשר הוא שב לביתו הוא מתחייב מחדש במזוזה, ועליו לשוב ולברך על המצוה. ואפילו אם בני ביתו נשארו לדור בבית בשעה שבעל הבית לא היה בו, לא מוטל עליהם חיוב מזוזה כי דינם כמי שדר בבית שאול או שכור [מבעל הבית], שאינו חייב במזוזה.

על כך הקשה הנחלת צבי: "ומה שכתב [רעק"א] הוי כדר בבית שאולה, צ"ע. דהא בבית שאולה חייב אחרי שלשים [יום במזוזה] מדרבנן משום דמחזי כשלו, והרי כאן דבני ביתו היו כבר בבית זה חייבים מיד. ואין לומר דכוונתו, דמאחר דפטורים מדאורייתא מקרי אחר כך חיוב חדש. דלפי זה יהיה דין חדש, **דאם שכר בית וקבע מזוזה, ואחר כך קנאה יתחייב לברך מחדש.** וכן אם **קטן שהגיע לחינוך קבע מזוזה בבית שלו, ואחר כך הגדיל, יתחייב לברך מחדש.**"

ומבואר שאם יצא ידי חובת החיוב מדרבנן במזוזה, ואחר כך התחדש חיוב מהתורה, אין זה חיוב חדש המפקיע את מעשה קביעת המזוזה שקבעו מדין דרבנן. ולכן אינו צריך לשוב ולקבוע את המזוזה כשנתחדש עליו חיוב מזוזה מהתורה, כי כבר יש לו מזוזה.

ומטעם זה, קטן שהגיע לחינוך וקבע מזוזה בביתו ויצא ידי חובת המצוה מדרבנן, אינו צריך לקבועה מחדש כשיגדיל ויתחייב במזוזה מהתורה.

קטן שהגדיל בספירת העומד ובמזוזה - השווה והשוונה

יב. בין כותלי בית המדרש, ידוע ספקו של המנחת חינוך (מצוה שו"ק ו) האם קטן שהגדיל בימי ספירת העומר ראשי להמשיך ולספור בברכה: "אם הקטן אף על פי שאינו חייב מכל מקום מנה כדרך הקטנים, ובאמצע נתגדל הקטן אי מחוייב מן התורה למנות בגדלותו בשנה ההיא. מי נימא דבחיוב ובפטור מילתא, וכיון **שהיה פטור**, אף שמנה, מכל מקום כיון שמצוה אחת היא, ומקודם לא נתחייב, גם עתה אינו חייב מהתורה, ואין כופין אותו למנות ככל מצות עשה שבתורה. או דלמא, כיון שמנה אף שהיה בפטור, מכל מקום לא בטל החשבון על כל פנים וחייב מכאן ולהבא".

ותמה רבי חיים פנחס שיינברג, ראש ישיבת תורה אור, בספרו משמרת חיים (ח"א, ספירת העומר סימן ג) מדוע לא פשט המנחת חינוך את ספקו מדברי הנחלת צבי בנדון קטן שהגדיל במזוזה: "לכאורה קשה דקיימא לן דקטן שקבע מזוזה בפתחו כשר המזוזה אף לכשיגדל, הרי דמצטרף מצוותו מטעם חינוך למצוותו מן התורה. וכן איתא בנחלת צבי הלכות מזוזה, דקטן שקבע מזוזה לדירתו בקטנותו, לאחר שנתגדל אינו מחוייב לקבוע מחדש".

וכתב המשמרת חיים לחלק בין מצות מזוזה למצות ספירת העומר: "בספירת העומר, בלי החיוב דאורייתא של ספירה, **לא חשוב ספירה של מצוה כלל**, דמה דמשוויה [עושה את הספירה] לספירה של מצוה הוא החיוב. וכיון דלא חשוב ספירה של מצוה, לא שייך להצטרף עם מה שיספור אחר כך. מה שאין כן גבי מזוזה, עצם מציאות הפרשיות של המזוזה [קבועים בפתח הבית], הוא דמשוויה [עושה את קביעות המזוזה בבית] למצוה. ולכן אף דהקטן אינו חייב בקביעתה מדאורייתא, מכל מקום **חשוב קביעה של מצוה**, וממילא מהני אף לגדלותו שאז יתחייב מדאורייתא".

הנה כי כן, בדברי המשמרת חיים, מבואר מדוע קטן שהגיע לחינוך וקבע מזוזה בביתו, לא צריך לקבועה מחדש כשיגדיל, כי קביעת המזוזה בהיותו קטן היא "קביעה של מצוה", אשר קיומה מועיל גם לזמן שיגדיל ויתחייב במזוזה מהתורה.

מאידך גיסא, בספר פתחי מזוזות (סי' רצא סע' ג ביאורים ד"ה לעשות מזוזה) הביא את מסקנת החקרי לב [לעיל **אות ו**] "דקביעות מזוזה על ידי קטן, כמאן דליתא דמי, וצריך להסירה ולחזור ולהניחה", וכתב:

קטן במזוזה

"ולפי דבריו יוצא שאף קטן שקבע מזוזה בפתחו בעודו קטן והגדיל, צריך להסירה ולחזור ולקבעה, שהרי היתה כאן קביעה בפסול".

לסיכום: לדעת הנחלת צבי, קטן שקבע מזוזה לא צריך לחזור ולקבעה מחדש לכשיגדיל, וכן פסק בתורה לשמה.

אולם לדעת החקרי לב שקביעת מזוזה על ידי קטן פסולה, משיגדיל עליו להסירה ולקבעה מחדש.

. . .

קטן יוצא ידי חובה - רק במצוה שגדול יוצא בה ידי חובה

יג. בספר אשרי האיש (הלכות חנוכה פרק לט סע' א) מובא חידושו של הגרי"ש אלישיב, שהחויב לחנך קטן למצוה, הוא רק כשהקטן מקיים את המצוה בשלמות, והיינו באופן שגדול יוצא בה ידי חובה. ולכן קטן שחייב להדליק נר חנוכה מדין חינוך, צריך לצאת ידי חובה בהדלקה שמדליק גדול, ולא בהדלקה שמדליק הקטן: "היות והדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום, הרי שהדלקה של קטן אינה הדלקה כשרה, וכך גם הקטן עצמו אינו יוצא בה ידי חובת חינוך, שאין זו הדלקה כשרה לקיום מצות חינוך. ובאמת שקשה לבטל את המנהג, אבל הדבר תמוה, שהרי הדלקה של קטן היא לא הדלקה כשרה שהיא כמו הדלקת שוטה, וכיון שיכול הקטן לקיים מצות חינוך בהדלקה מושלמת של גדול, איך יתכן לבוא ולומר לקטן להדליק בעצמו, שהיא הדלקה פסולה מעיקר הדין, כדי לקיים מצות מהדרין, ולהפסיד הדלקה טובה וכשרה של עיקר הדין. ובשלמא מצוות שאי אפשר על ידי אחר [במצוות שבגופו, כגון נטילת לולב ואכילה מצה, וכן ברכת המזון וקריאת שמע וקידוש וכיו"ב] על כרחך כך תיקנו חז"ל לקיים מצות חינוך במעשה של קטן, ויוצא ידי חובה בברכה של עצמו, אף שהוא מעשה שגדול לא היה יוצא ידי חובה בכזה מעשה. משא"כ בחנוכה שיכול לצאת ידי חובה בהדלקה מושלמת של גדול, איך יתכן לומר לקטן שיעשה הדלקה בעצמו, שזהו מעשה חסר. ולכן ראוי שהאבא יכוון להוציא אותו בהדלקה, וגם יש להודיע לקטן שיכוין לצאת, ואחר כך ידליק הקטן כמנהג".

מבואר בדבריו המחודשים, כאשר קטן רוצה לצאת ידי חובת קיום מצוות מדין חינוך במצוות, מוטלת החובה לחנכו לקיימן באופן כזה שגם גדול יכול לצאת בהן ידי חובה, ולא בהדלקה של עצמו. ולכן כדי לחנך קטן במצוות הדלקת נר חנוכה, צריך שיצא ידי חובה בהדלקת גדול ולא ידליק בעצמו.

על פי יסודו של הגרי"ש חשבתי לומר, שכדי לחנך את הקטן לקיים את מצות מזוזה **בשלמות**, יש להעדיף **שגדול "בר חיובא"** - המקיים את מצות קביעת המזוזה **בשלמות** - יקבע את המזוזה בבית, ולא קטן שלא מקיים את המצוה בשלמות.

ולפי זה נמצא שקטן הקובע את המזוזה בעצמו, לא מקיים כלל מצות מזוזה מדין חינוך.

ואם כנים הדברים, קטן אינו רשאי לקבוע מזוזה לא בבית שלו ולא בבית של גדול, היות וחויבו במצות מזוזה בהיותו קטן הוא רק **כשגדול** קובע מזוזה עבורו ומקיים את המצוה בשלמות, **ולא** כאשר הוא קובע את המזוזה בעצמו ולא מקיים בזה מצוה.

ואם נפלה המזוזה בשבת, אין להורות לקטן להחזירה, היות וקטן לא מקיים את המצוה בקביעת המזוזה.

קטן במזוזה

והחידוש הגדול העולה לפי דברי הגרי"ש הוא, שאם קבע את המזוזה בהיותו קטן, אזי לא רק כשיגדיל יצטרך לעקור את המזוזה ולקובעה מחדש, מכיון שלא נקבעה כהלכה, אלא **כבר בקטנותו** עליו לעקור את המזוזה ולבקש **מגדול** שיקבע אותה כדת וכדין.

ומעתה ברורים דברי הרמב"ם שכתב בהלכות מזוזה "**ומחנכים את הקטנים** לעשות מזוזה לבתיהם", ולא כתב "**קטן חייב במזוזה** כדי לחנכו במצוות", היות ועל מצוה שאין לקטן אפשרות לקיימה בשלמות בעצמו, לא מתאים לכתוב בלשון שקטן "חייב בה", אלא בלשון "מחנכים את הקטנים", לומר **שהגדול עושה** את המצוה כדי לחנך בה את הקטן. והיינו דברי הרמב"ם שהגדולים "**מחנכים את הקטנים** לעשות מזוזה לבתיהם" כאשר הגדולים קובעים מזוזה, ומקיימים את המצוה בשלמות, ומחנכים את הקטן בכך לקיים את המצוה בשלמות.

וגם מיושבים היטב דברי המאירי והריטב"א שהסיפא של המשנה בברכות "חייבים בתפילה **במזוזה** ובברכת המזון", נאמרה רק על נשים ולא על קטנים, ומה שנכתב בתחילת המשנה "קטנים", ומשמע שגם דברי הסיפא נאמרו על קטנים, נכתב "לאו בדווקא" אלא ב"שיגרת הלשון", כי קטנים באמת לא חייבים במזוזה. ועל פי המבואר לעיל נראה שהתכוונו לומר כי הלשון "**חייבים**" לא שייך כלפי חיוב קטנים במזוזה, בגלל שאינם יכולים לקיים את המצוה בעצמם, אבל ודאי שיש חובה על הגדולים "**לחנכם**", וכמו שדקדק וכתב הרמב"ם במתק לשונו.